

ІМІДЖ ІМІГРАНТІВ-МУСУЛЬМАН У ПЕРІОДИЧНИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ ФРАНЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню іміджу іммігрантів-мусульман у друкованих ЗМІ Франції. Для дослідження обрано 4 провідні газети Франції, які дотримуються різних політичних позицій, це газети: «Ле Монд» провідна газета лівих ліберальних поглядів, «Ле Фігаро» – газета правої орієнтації, «Лібєрасьйон» – газета лівої орієнтації та «Юманіте» – комуністична газета Франції. Проаналізовано основні проблеми, яким приділяється найбільша увага та які створюють і визначають імідж мусульман у друкованих ЗМІ Франції.

Ключові слова: друковані ЗМІ, імідж, іммігранти-мусульмани, іслам, французьке суспільство.

90

Стаття посвячена исследованию имиджа иммигрантов-мусульман в периодических печатных СМИ Франции. Для исследования выбраны 4 ведущие газеты Франции, которые придерживаются различных политических позиций, в частности: «Ле Монд» – ведущая газета левых либеральных взглядов, «Ле Фигаро» – газета правой ориентации, «Либэрасьйон» – газета левой ориентации и «Юманите» – коммунистическая газета Франции. Проанализированы основные проблемы, которым уделяется наибольшее внимание и которые создают и определяют образ мусульман в печатных СМИ Франции.

Ключевые слова: печатные СМИ, имидж, иммигранты-мусульмане, ислам, французское общество.

The author investigates the image of Muslim immigrants in French newspapers. As a basis of the research were selected 4 leading French newspapers that keep various political positions, as the newspapers: “Le Monde” the top left liberal newspaper, “Le Figaro” – right orientation newspaper, “Libération” – left-wing newspaper and “L’Humanité” – communist French newspaper. The author analyses the main problems, which is given the most part of attention from the newspapers and which create and define the image of Muslims in French print media.

Keywords: print media, image, immigrants, muslims, French society.

Аналіз іміджу іммігрантів-мусульман у французьких ЗМІ є важливим фактором визначення рівня інтеграції мусульман у суспільне життя Франції, що свого роду служить індикатором відносин між корінними французами та мусульманами. Імідж мусульман у засобах масової інформації Західної Європи, а часто й світу загалом, окрім ісламських країн, формується під впливом стереотипних уявлень про мусульман та упередженого ставлення до них. Дана позиція пов'язана насамперед із чіткою та суттєвою різницею християнської та мусульманської релігії, західної та близько-східної культури, які замість ведення діалогу для пошуку можливих рішень мирного співіснування, практично постійно перебувають у стані конфлікту доводячи його практично до «протистояння між Сходом та Заходом» та конфлікту між християнством та ісламом.

Метою даної статті є дослідження окремих друкованих ЗМІ Франції та іміджу мусульманських мігрантів, які вони зазвичай формують та подають французькому суспільству.

Одним з найрозповсюджених бачень іммігрантів-мусульман серед населення Франції є образ загрози та протистояння християнському Заходу. Він сформувався ще за часів перших спроб завоювання Європи мусульманами на початку VIII ст. [5, с. 117], з часом він ще більше укорінився під час інтенсивного переселення мігрантів-мусульман з бідної Африки до Франції у другій половині XX ст. [2, с. 237] та остаточно підтвердили своє негативне ставлення до присутніх у країні мусульман після подій 2005 року у передмістях Парижу та подібних конфліктів, які з регулярною частотою мають місце у різних густонаселених мусульманами частинах Франції [17, с. 716]. Більше того, в уяві як французів, так і європейців побутує думка про те, що саме мусульмани та іслам є загрозою для Західної цивілізації загалом. Як результат відносини між сторонами не тільки не покращуються, але й ще більше загострюються та поглиблюються.

Розглядаючи імідж мусульман у друкованих ЗМІ Франції, варто визначити, що саме ми маємо на увазі при використанні терміну «імідж». Імідж означає відтворення об'єкту, інформації про нього або його опис подібного за структурою, проте не збігається з ним. Імідж певного предмету, людини чи події формується в свідомості людини відповідно до сприйняття людиною в оточую-

чому середовищі об'єкту. Вчені також використовують подібний до іміжду термін, такий як стереотип. Поняття стереотипу та іміжду частіше використовують у значенні образу. Термін «стереотип» згідно Вебстерського словника означає стандартизований образ, чийм колективним носієм є члени певної групи, який відповідає відповідному прийнятому загальному стандарту [38, с. 1141]. Поняття ж іміжду, означає розумову концентрацію, яку розділяють члени певної групи та яка вказує на ставлення даної групи до певної людини чи предмету [38, с. 571].

92
— Вивчаючи імідж мусульман у французьких друкованих ЗМІ, ми досліджуємо абстрактний образ мусульман, який склався впродовж тривалого часу та, який більш точно виражає сутність явища, яке ми досліджуємо, при тому, що на формування іміжду мусульманина впливало багато факторів, як історичних, так і суто психологічних, релігійних, культурних, економічних та соціальних. Формування іміжду французьких мусульман виникає відповідно до повідомлень, які несе певний інформаційний ресурс. Вплив друкованих ЗМІ на імідж окремих осіб, групи людей, подій чи явищ завжди був значним. Основні газети, що видаються у Франції можна розподілити відповідно до приналежності до певної політичної позиції. Тому, для кращого бачення образу французьких мусульман, ми дослідили матеріали 4 провідних газет, які відносяться до різних політичних позицій, а саме: газета «Ле Монд» провідна газета лівих ліберальних поглядів; газета «Ле Фігаро» (Le Figaro), провідна газета правої орієнтації; газета «Ліберасьйон» (Libération) – провідна газета лівої орієнтації та газета «Юманіте» (L'Humanité) – комуністична газета Франції. Кожне з цих видань було проаналізовано на предмет згадування в ній ісламу та мусульман загалом, тобто який рівень уваги приділяють друковані ЗМІ мусульманам Франції, мусульманам Західного та арабського світу. Розглянемо, докладніше кожну.

Газета «Ле Монд» одна з найвідоміших у Франції та світі загалом французька вечірня щодення газета з тиражем у 340131, 35000 з яких розповсюджуються за кордоном. Не дивлячись на свої політичні ліволіберальні погляди, газета загалом зберігає статус спостерігача та аналітика, який подає фактичний та аналітичний матеріал своєму читачеві. Імідж мусульман подається у цьому виданні досить незалежно та максимально об'єктивно. Про це свідчать зокрема

численні статті, присвячені повсякденному життю, економічному, політичному та соціальному становищу мусульман. Аналізуючи численні публікації газети «Ле Монд» варто відзначити, що на 100 статей опублікованих газетою, які стосуються ісламу та мусульман взагалі – 5 з них формують негативний імідж мусульман у Франції, однак ці повідомлення стосуються не законослухняних віруючих, а фундаменталістів та радикально-налаштованих мусульман, які становлять потенційну загрозу суспільству або вже вчинили шкоду суспільному порядку [19]. Інші 30 зі 100 мають інформативний характер про ті чи інші події, які мали місце в країні та стосувались мусульман чи ісламу, соціального життя французьких мусульман без негативного навантаження та швидше мали позитивний характер. Так, наприклад, опубліковані 19 вересня 2012 р. карикатури на пророка Мохаммеда у формі коміксу сатиричним журналом «Шарлі Ебдо» (Charlie Hebdo) [7], котрі, як відомо, викликали негативну реакцію з боку французьких мусульман, газета «Ле Монд» швидше підтримала мусульман щодо образи їх релігії, аніж виступили за свободу слова, опублікувавши позиції французьких мусульман різного віку, професії та чистоти релігії, які висловили своє незадоволення даною подією, відзначивши її провокативність [6]. Кількість опублікованих повідомлень стосовно французьких мусульман, як реакція на дію збільшується відповідно до появи нових викликів всередині держави у вигляді заворушень, громадських безладів, терористичних актів, прийняття нормативно-правових актів, які стосуються мусульман чи релігійних меншин, негативних висловлювань з боку влади, провокативних дій медіа представників тощо.

Газета «Ле Монд» приділяла меншу увагу мусульманам, які проживають у Західній Європі та США, яким відповідно присвячено 11 статей. З них 8 мали нейтральний інформативний, швидше позитивний характер [20] та 3 – негативний [1]. Більше уваги газета приділяє подіям, які стосуються мусульманських країн. Причому тут спостерігається інша закономірність: більшість повідомлень – 34, мають негативне забарвлення і пов'язані, перш за все, з терористичною діяльністю мусульман у країнах Близького Сходу та мусульманської Африки, військовими конфліктами в яких беруть участь або спричиняють мусульмани, критики французькими політиками діяльності політичних лідерів «арабської весни»

[18] тощо. При цьому рівень інформативних повідомлень, які не мають негативного забарвлення також є достатньо високим – 20, пов'язано це в основному з політикою держав, міждержавними зв'язками арабських країн та подій, що в них відбуваються [26].

Ще однією провідною газетою Франції є газета «Ле Фігаро». Це щоденна газета, її тираж складає близько 340 тис. примірників. За тиражем газета «Ле Фігаро» складає конкуренцію хіба що газеті «Ле Монд». На 100 повідомлень присвячених мусульманам та ісламу, в газеті правих поглядів «Ле Фігаро» 36 повідомлень стосуються мусульман Франції, з яких 7 мають негативний характер, особливо щодо радикального ісламу [31]. Як зазначає голова Французької ради мусульманського культу Моххамед Муссауї [15], на даний момент спостерігаються тенденції погіршення образу мусульман у Франції. 29 статей мають інформативний характер про мусульман та іслам і не висловлюють негативне ставлення до віруючих [34]. Велику увагу газета приділяє подіям, що мають місце у мусульманських країнах світу, на них припадає 40 повідомлень, з яких 8 присвячені темам насилля та тероризму [3] і 32 з яких стосуються подій внутрішньої та зовнішньої політики, економіки та соціального життя країн [33]. Порівняно з газетою «Ле Монд» це на порядок менше, та в принципі пояснює приналежність газети Le Figaro до правих політичних поглядів, тобто краще за лівих сприймають ісламський світ. Мусульманам країн Західної Європи та США належать 24 повідомлення та відсутність негативних повідомлень про мусульман, навпаки повідомлення мають швидше позитивний характер через намагання покращити імідж мусульман у цих країнах шляхом критики антиісламських дій у США [9] та мобілізаційних дій проти радикальних ісламістів у Німеччині, з метою чіткого розмежування у свідомості громадян «поганих» радикальних ісламістів та законослухняних «добрих» віруючих мусульман [25].

Газета «Ліберасьйон» є щоденною газетою лівої орієнтації, її тираж складає більше 140 тис. примірників. Зі 100 повідомлень газети, присвячених ісламу 48 статей стосуються французьких мусульманам, з яких 14 змальовують іслам у негативному світлі з відображенням терористичної загрози суспільству, радикальних угруповань, насилля та ісламістських рухів [30], расизму та ксенофобії [13]; а 34 – повідомлення мають нейтральний та інформативний харак-

тер і торкаються суспільного та релігійного життя мусульман. Газета наводить дані Національної консультативної комісії з прав людини, які свідчать про те, що 51% французів вважають, що мусульмани складають «окрему групу» французького суспільства [29]. Меншу увагу, порівняно з «Ле Фігаро», газета «Ліберасьйон» приділяє мусульманам Західної Європи та США, включаючи лише 8 повідомлень інформативного характеру, без негативного наповнення [36]. Достатньо велику увагу Libération приділяє мусульманським країнам, де серед 44 повідомлень 12 мають негативний характер [27] та 32 – позитивний інформативний характер [5].

Газета «Юманіте» є щоденною комуністичною газетою, тираж якої складає більше 75 тис. примірників, що майже у два рази менше ніж у вищезгаданих газет, однак при цьому частота повідомлень у рік про мусульманський світ є найнижчою і становить 103 повідомлення, в той час як в газетах «Ле Монд» – 388, «Ле Фігаро» – 360 та «Ліберасьйон» – 760. Цікавим є той факт, що з 52 повідомлень, які стосуються французьких мусульман лише 2 негативно зображують мусульман і стосуються представників радикальної частини мусульман [9], 50 – мають нейтральний характер [35], однак тут присутня певна особливість: більшість повідомлень є достатньо критичними, їх не можна охарактеризувати як негативні, але вони не вирізняються позитивним контекстом: маємо справу зі стриманою та пом'якшеною критикою мусульман Франції.

Повідомленням, які стосуються мусульман США та Західної Європи, відводиться незначна увага і це складає 11 статей, які швидше підтримують та захищають мусульман, які там мешкають [21]. При цьому негативні повідомлення відсутні. Те саме стосується і віруючих мусульман, тут з 37 повідомлень лише 5 відображають негативні риси дій мусульман в даних країнах і стосуються насилля вчиненим ісламістами та терористичними угрупованнями [39]. Зокрема 32 повідомлення відображають дії мусульман у державах, які борються за визволення проти авторитарних режимів, за свободу та демократію [40].

В контексті вищезгаданих повідомлень про французьких мусульман, друковані ЗМІ частіше за все піднімають три основних питання. По-перше, це іслам який співіснує зі світською Францією [32], питання, які стосуються хіджабу та мусульманської жінки, зображенню французьких мусульман як іноземців. По-друге,

політичний іслам [11], в даному випадку мається на увазі ототожнення ісламу з насиллям, джихадом, тероризмом. По-третє, суфізм [22], який сприймається як мирний деполітизований іслам, наповнений любов'ю до Аллаха, який ще називають ідеальним ісламом. Розглянемо докладніше дані питання.

У свідомості французів мусульмани залишаються іммігрантами, які заповнили їхню державу, навіть якщо вони народились і вросли у Франції. У французькому суспільстві іслам розглядається як окрема релігія, яка недостатньо відома французам й належним чином не висвітлена в історії Франції і визначається як негативний і дестабілізуючий фактор у суспільстві. У 1998 р. було проведено опитування мусульманського населення Франції стосовно того, що б вони бажали, щоб держава для них зробила. Більша частина, а це 58% мусульман відповіли, що бажали б підвищити обізнаність французів стосовно цінностей ісламу, 36% – сприянню будівництву мечетей і лише 14% висловили бажання носіння хусток дівчатам у навчальних закладах Франції [14].

96

Варто відзначити, що принцип світськості відіграє важливу роль у питанні французької національної ідентичності. В цьому сенсі, іслам є певним викликом для французької держави. У даному випадку виникає проблема можливості існування ісламу у світській державі, тому французькі мусульмани умовно поділяються на дві групи, які притримуються різних позицій. По-перше, це ісламісти, які вважають, що іслам не може існувати роздільно між земним та духовним світом [37]. У даному випадку секуляризація розглядається швидше як явище створене західним християнством та спроба його застосування у мусульманському суспільстві сприймається як спроба колонізувати мусульманську культуру. По-друге, модерністи, найбільш прийнятна для французького суспільства частина мусульман, які захищають принципи світськості та сприймають його як частину універсальної космополітичної культури, але їхня кількість на порядок менша від вищезгаданих [10]. Однак, відображення поглядів щодо принципу світськості, які висловлюють різні рухи такі як Союз ісламських організацій Франції чи Союз мусульманської молоді, друківані ЗМІ майже не враховують.

Таким чином, ідеальна політична модель мусульман для французів мала б вигляд «світського мусульманина», який повністю

протилежний мусульманам з приміських гетто, які вважаються фундаменталістами та асоціюються із насиллям, неможливістю до інтеграції та невід'ємною частиною ісламу.

Зауважимо, що французькі друковані ЗМІ відображають образ мусульманської жінки певним чином односпрямовано, де переважають релігійні мотиви, залишаючи поза увагою інші важливі моменти соціальних умов та соціокультурних аспектів. Іслам розглядається як ситуація підпорядкування жінки, у даному випадку породжується загальний образ мусульманської жінки протилежної до жінки західного соціуму. Тому статті, які постійно з'являються у друкованих ЗМІ, розрізняючи добрий та поганий іслам, відповідно до зайнятої позиції щодо питання хіджабу у Франції. Друковані ЗМІ розглядають хустку як символ пригнічення жінки у мусульманському суспільстві [23]. Символічному значенню хустки приділяють дуже велику увагу, однак ЗМІ пояснюють це відходом від заангажованості та вбачають її символом, який веде до соціальної трансформації та прогресу. Хіджаб на Заході символізує образ непомітної мусульманської жінки, він представлений як спроба скрити та не допустити активність жінки у публічному житті. Мусульманська жінка у даному випадку отримує всю увагу, вона є об'єктом дискусій, політичних та культурних суперечок, а головним чином своєрідною метафорою розмежування між Мною та Іншим. Саме тому чисельні статті стали інструментом доведення несумісності між ісламом та світською державою.

Друковані ЗМІ приділяють більше уваги тій частині мусульманського населення, які є екстремістами [12]. Впродовж 2001 та 2005 років спостерігалось значне збільшення інформації стосовно ісламу. Це було пов'язано із замахами у Нью-Йорку та війнами на Близькому Сході, які посилюють та узаконюють вже існуючі чисельні негативні позиції щодо сучасного ісламу. Саме радикальний ісламизм використовують для посилення теорії культурної конфронтації. У баченні медіа політичний іслам перетворюється у джихад, який схвалює застосування тероризму та насилля. Бунти передмість засвідчують про глибоку кризу французької держави, про дефіцит каналів політичного діалогу та соціальну відсталість мусульманського населення. Друковані ЗМІ, зазвичай, шукають свідчень того, що небезпека є більшою ніж здається та виходить за межі країни [24]. Сьогодні іноді здається, що Захід знаходить-

ся перед обличчям глобального джихаду, а в цих умовах теорія конфронтації ісламу та західного світу набирає сили. Звичайно менше уваги преса Франції приділяє містичній течії в ісламі – суфізму, адже бачення цього явища у французів різняться. Суфізм є складовою частиною, найкращим образом ісламу, який зображує духовний, мирний, толерантний та індивідуальний світ вірування [28]. Суфізм став контробразом тому ісламу, який ототожнюють з насиллям, тероризмом, зневагою до жінок, опозицією сучасних цінностей, однак всі позитивні складові суфізму не можуть вплинути на немусульманське суспільство настільки щоби докорінно змінити сприйняття ісламу з негативного на позитивний.

98 — Отже, медіа-дискурс щодо неможливості мусульманської інтеграції у французьке суспільство з'являється як невід'ємна умова ісламу, французькі мусульмани завжди вважались Іншими всередині французького суспільства та сприймались зовсім інакше від корінних французів та європейців загалом. Ця здатність сприйняття тісно пов'язана із процесом формування та утвердження французької ідентичності, заснованої на західних цінностях. Безсумнівно, у кризові часи негативні риси Іншого інтенсифікуються як відповідь на матеріальну кризу для підкреслення різниці між «Я» та «Іншими». Такий образ ісламу як «Чужого» допомагає легітимізувати соціальний порядок.

Найважливішими завданнями друкованої преси Франції є, перш за все, створення більш позитивного іміджу мусульман та ісламу та його відображення зокрема всередині французького й мусульманського суспільств. Сьогодні нагальною проблемою Західного світу є необхідність почути голос кожного мусульманина, не дивлячись на течії всередині ісламу. Таким чином, необхідно підтримувати глибший критичний діалог, який виходить за межі спрощених уявлень та упередженості. Лише за таких умов мусульмани, які проживають у Франції зможуть відігравати достойну роль у назрілому діалозі двох культур.

Джерела та література:

1. Albert E. L'expulsion qui marque la fin du «Londonistan»/Eric Albert// Le Monde. – 07.10.2012.
2. Amar M., Milza P. L'immigration en France au XX siècle/Marianne Amar, Pierre Milza. – Paris: Armand Colin. – 1990. – P. 237. (p. 331).

3. Aqmi: «tuer les diplomates américains»// Le Figaro. – 18.09.2012.
4. Barou J. Europe, terre d'immigration/Jaques Barou. – Grenoble: PUG. – 2006. – P. 117. (p. 230).
5. Bazin M. Nuages sur le modèle turc/ Marcel Bazin// Libération. – 11.10.2012.
6. Caricatures : les musulmans de France entre colère et indifférence// Le Monde. – 21.09.2012.
7. Charlie Hebdo. – № 1057. – 19.09.2012.
8. Clinton fustige la vidéo anti-islam// Le Figaro. – 13.09.2012.
9. Du P.Dounia Bouzar: «La radicalisation doit être mieux étudiée»/ P. Du.// L'Humanité. – 08.10.2012.
10. Duplouich J. Le Forum social mobilisé par l'intégration des musulmans en Europe/ Jacques Duplouich// Le Figaro. – 18.10.2004.
11. Erich I. La France et l'islam. L'état et la mouvance islamiste. Les filières françaises de la «guerre sainte». Une frange de Français d'origine maghrébine s'est engagée dans le jihad/Inciyan Erich//Le Monde. – 13.10.1994.
12. Fraissard G. Trente ans de guerre au nom de dieu/ Guillaume Fraissard// Le Monde. – 31.12.2011.
13. Géraud A. Les nouvelles étiquettes de la diversité/Alice Géraud// Libération. – 29.10.2012.
14. Gresh A. Islam et médias/ Alain Gresh//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.islamlaicite.org/article49.html>
15. Guénois J.-M. Moussaoui : «L'islam est devenu un sujet politique»/ Jean-Marie Guénois//Le Figaro. – 24.10.2012.
16. Jessenne J.-P. L'image de l'Autre dans l'Europe du Nord-Ouest / Jean-Pierre Jessenne // Vingtième Siècle. Revue d'histoire. – №47. – 1995. – P. 210. (210-212) .
17. Koff H., Duprez D. The riots in France: The international impact of domestic violence/Harlan Koff, Dominique Duprez//Journal of Ethnic and Migration Studies. – Vol. 35. - #5. – 2009. – P. 716. (713-730).
18. La vraie nature de Marine Le Pen// Le Monde. – 23.09. 2012.
19. Le Bars S. Des programmes de «déradicalisation» encore balbutiants / Stéphanie Le Bars // Le Monde. – 19.10.2012.
20. Lemaître F. Ce que veulent les nouveaux Allemands/ Frédéric Lemaître//Le Monde. – 09.10.2012.
21. Les discriminations envers les musulmans en Europe dénoncées par Amnesty international// L'Humanité. – 24.04.2012.

22. Lévy-Willard A. Hassen Chalghoumi. L'imam des lumières/ Annette Lévy-Willard//Libération. – 05.07.2012.

23. Menegaux C. Niqab : l'audacieux pari des «ambassadrices de la laïcité»/ Charlotte Menegaux // Le Figaro. – 23.03.2012.

24. Mergui J. A Toulouse comme en Israël, le djihadisme tue/ Joël Mergui//Le Monde. – 22.11.2012.

25. Oberlé T. L'Allemagne se mobilise contre l'islamisme radical/ Thierry Oberlé// Le Figaro. – 19.04.2012.

26. Paris G. L'Arabie saoudite, puissance en trompe-l'oeil/Gilles Paris// Le Monde. – 16.09.2012.

27. Perrin J.-P. La Syrie, station sévices/Jean-Pierre Perrin// Libération. – 31.10.2012.

28. Portes T. «Le soufisme, un islam d'ouverture à l'autre»/ Thierry Portes//Le Figaro. – 04.07.2003.

29. Repères. Altérité et racisme// Libération. –29.10.2012.

100 30. Sept suspects mis en examen et écroués après l'attentat de Sarcelles// Libération. – 11.10.2012.

— 31. Sipa Merah a libéré des «pulsions antisémites»/ Sipa //Le Figaro. – 02.11.2012.

32. Ternisien X. Bruno Etienne Sociologue, spécialiste des religions/ Xavier Ternisien//Le Monde. – 07.03.2009. – P. 27.

33. Un attentat en représailles au film anti-islam frappe Kaboul // Le Figaro. – 17.09.2012.

34. Valls reçoit les représentants musulmans//Le Figaro. –19.09.2012.

35. Vergnol M. Nicolas Sarkozy se dit « ami des musulmans »/ Maud Vergnol // L'Humanité. – 15.03.2012.

36. Versieux N. L'islam à l'école de l'Allemagne/Nathalie Versieux // Libération. – 27.09.2012.

37. Vincens B. «L'État doit venir en aide aux quartiers»/ Bruno Vincens//L'Humanité. – 10.12.2012.

38. Webster New Collection Dictionary. – Spring Field, Mass: G. and C. Merriam Co. – 1997. – P. 1141. (1977 p.).

39. Zerrouky H. Ce que cache la violence islamiste/Hassane Zerrouky//L'Humanité. – 19.09.2012.

40. Zerrouky H. Le monde musulman ne s'enflamme pas/Hassane Zerrouky //L'Humanité. – 18.09.2012.